

Referințe bibliografice:

1. Benedict Spinoza. Etica. București, 1993, p. 40.
2. M. Flonta. Studiu introductiv la lucrarea: Bertrand Russel. Problemele filosofiei. P. IX-X.- <http://ssu.utm.md>.
3. Rene Descartes. Două tratate filozofice. B., 1992, p. 326-327.

Erori în procesul argumentării

Vasile Guțu, doctor în filozofie, conferențiar
Institutul de Relații Internaționale din Moldova

„Viitorul este larg deschis și el depinde de noi toți. Depinde de ceea ce... oameni fac și vor face astăzi, mâine și poimîine. Iar ceea ce facem și vom face depinde de gîndirea noastră și de dorințele noastre de speranțele și de temerile pe care le avem. Depinde de cum vedem lumea și de cum evoluăm posibilitățile care ni se deschid în viitor” [1, 93]. Cu aceste cuvinte își începe prelegerea sa Karl R. Popper celebru om de știință și teoretician al științei politice, ținută pentru Liberales Forum al Universității din Saint-Gall (Elveția) în 1989, ceea ce facem și vom face depinde după cum se subliniază de gîndirea noastră în primul rînd. Lumea greacă și cea latină ne-au lăsat studii fundamentale care au abordat problemele gîndirii corecte, creatoare. Aceste studii s-au materializat în particular și asupra problemelor nemijlocit legate de argumentație. Recent, în Europa și în Statele Unite ale Americii interesul pentru acest subiect s-a reînnoit și a contribuit la apariția mai multor organizații și asociații:

- Societatea internațională pentru studiu al argumentației
- Asociația logicii neformale și a gîndirii critice
- Asociația științifică americană
- Asociația comunicării verbale
- Asociația internațională a comunicării
- Asociația internațională a pragmaticii.

Studiul argumentării dispune și de propria sa infrastructură științifică ce este compusă din revistele din societăți care sînt editate în serii de cărți, cum ar fi: *Argumentation and advocacy*, *Informal logic*, *Argumentation*. În Statele Unite au loc permanent conferințe științifice consacrate acestui domeniu. Pentru ca comunicarea verbală și anume

argumentația să fie eficientă este necesar să se respecte anumite condiții, cerințe printre acestea se enumără cerințe logice și extralogice. Cele extralogice țin de prezentarea și interpretarea discursului argumentativ. Eficacitatea unui discurs depinde și de exactitatea exprimării gândului. În cazul în care preopinentul (cel ce înaintează teza sau punctul de vedere) nu reușește să-și exprime clar opinia sa la etapa confruntării, oponentul poate să se îndoiască de veridicitatea ei. Dar el poate să nu-și exprime îndoiala sa și atunci când el ar fi trebuit să o facă. Dacă însă oponentul nu va reuși corect să-și exprime inacceptabilitatea punctului de vedere disputat, atunci preopinentul poate eronat considera că în general nu este necesar să se includă în discuție. Totodată, el poate să-și imagineze că discuția deja a avut loc. În realitate însă ea nici nu s-a declanșat. O astfel de comprehensiune reciprocă contribuie la apariția a două tipuri de erori. Primul tip ține de acordul fals, al doilea de discuția falsă. Corespunzător se poate declanșa o discuție inutilă sau discuția necesară poate nici să nu aibă loc.

În lucrarea consacrată teoriei argumentării cercetătorii olandezii Frans von Eemeren și Rob Grootendorst evidențiază patru etape: etapa confruntării, etapa de deschidere, etapa argumentativă și etapa concluziei [2, 43-47]. Dacă inexactitatea în exprimarea verbală are loc la etapa confruntării atunci ea poate să-și manifeste influența sa mai îndelungat și asupra celorlalte etape a unei discuții. Totodată, poate să se complice prin comiterea altor inexactități. Preopinentul și oponentul, când unul, când altul apar ba în rolul argumentatorului, ba în rolul scriitorului și al cititorului. Pentru ambii aceasta semnifică că unul față de altul au anumite obligațiuni reciproce și anume clar și exact pe tot parcursul discuției să-și exprime gândul. Interlocutorii trebuie să încerce să utilizeze cuvintele cât mai exact în așa fel ca partenerul să poată conștientiza intențiile celui care vorbește. Ei trebuie să facă tot posibilul ca opinia exprimată printr-un enunț să fie instantaneu înțeleasă de fiecare din ei. De aici reiese o regulă ce ține de utilizarea limbajului: părțile nu trebuie să utilizeze formulări, insuficient de clare sau de o obscuritate susceptibilă a determina confuzii, fiecare dintre părți trebuie să interpreteze expresiile celeilalte de o manieră cât mai adecvată și cât mai pertinentă posibil [3, 183].

Cei ce sunt implicați într-o discuție sunt în egală măsură responsabili de obținerea obligatorie a efectului comunicativ – de stabilirea unei

înțelegeri reciproce. Cele enunțate semnifică faptul că argumentatorii trebuie să îndeplinească cerințele principiului expresivității în expunerea actelor de vorbire. Aceasta e ceea ce corespunde principiului de bază a comunicării verbale. Referitor la interpretarea celor spuse acest principiu comunicativ prescrie polemiștilor ca ei să interpreteze, să înțeleagă cât mai adecvat și mai corect actele de vorbire ale unuia și ale altuia, adică recipientul să pătrundă în esența celor spuse de emițător, iar emițătorul totdeauna să aibă în vizor să fie înțeles de recipient, deci ambii să formuleze actele de vorbire cât mai corect.

Cele expuse nu înseamnă că vorbitorul trebuie în mod obligatoriu, nemijlocit și complet să formuleze intențiile sale sau că recipientul este obligat să înțeleagă, să interpreteze cuvintele argumentatorului în sens direct. E destul de firesc ca într-un discurs argumentativ să se întâlnească judecăți implicite sau utilizarea de către autor a actelor de vorbire indirecte.

Entimema, această formă eliptică a soligismului în sensul strict al cuvântului nu împiedică înțelegerea reciprocă a interlocutorilor. În procesul comunicării verbale, ascultătorul sau cititorul ca de obicei înțelege în funcție de context sau situație ce se are în vedere. În majoritatea cazurilor argumentatorul sau cel care scrie conștientizează acest lucru și își exprimă ideile sau gândurile sale într-un mod corespunzător. Dacă argumentatorului i-a reușit această intenție, atunci noi putem afirma că a fost obținută „formularea optimă”, „interpretarea optimă” [4,189].

Însă argumentatorul poate și să greșească în ceea ce privește claritatea contextului percepută de către recipient și totodată în procesul de înțelegere ascultătorul poate să-și creeze asociații neadecvate legate de cuvintele și termenii expuși de argumentator atribuindu-le astfel cu totul un alt sens. Deci, tendința către o formulare optimă pentru a obține o interpretare optimă reprezintă nu o condiție suficientă, ci necesară pentru stabilirea unui început de înțelegere reciprocă între argumentator și recipient.

Prezintă interes și un alt aspect al comunicării verbale. Succesul sau insuccesul în comunicare nu se cuvine de a-l interpreta ca ceva absolut, e necesar de ținut cont de noțiune de comprehensiune. „Comprehensiunea ideii este totalitatea atributelor esențiale pe care le cuprinde în sine” [5, 252]. Comprehensiunea este o categorie relativă, unele și aceleași

formulări sau expuneri ale mesajului pot fi înțelese de unii, dar pot fi neînțelese de alții. Comprehensiunea este o noțiune ce posedă o însușire graduală. Gradualitatea ei constă în faptul că ea nu este o caracteristică care pur și simplu aparține sau nu aparține unei formulări de propoziții sau judecăți dar este o astfel de caracteristică care poate să fie prezentă în procesul comunicării într-o măsură mai mare sau mai mică. În argumentare chiar în formulările cele mai transparente pot să se întâlnească anumite elemente care nu sunt înțelese deplin de recipient, iar în cele mai neclare formulări pot fi elemente bine înțelese, oricât de ne semnificative ar fi.

Comunicarea se consideră eficientă în funcție de faptul în ce măsură argumentatorul și recipientul s-au înțeles unul cu altul într-un act de vorbire aparte. Succesul comunicării verbale bineînțeles depinde de faptul dacă a fost atins scopul sau nu. Pentru a atinge scopul este necesar de stabilit un înalt nivel de înțelegere reciprocă. De exemplu, dacă un negociator explică desfășurarea unor negocieri diplomatice unui coleg de echipă atunci el va tinde spre o înțelegere reciprocă referitor la cele mai mici nuanțe în comparație cu cazul când interlocutorul este un nespecialist puțin inițiat în domeniul negocierilor diplomatice.

În procesul discursului argumentativ însăși exponenții limbajului trebuia să determine de ce nivel al comprehensiunii este nevoie pentru ce discuția să finalizeze eficient. E de la sine înțeles că într-o discuție explicită este mai ușor de stabilit a fost sau nu atins nivelul necesar construit din lanțuri inferențiale ce conțin premise implicite. În această situație oratorul poate determina după reacția recipientului că cuvintele lui sunt nu prea înțelese sau neînțelese complet. Recipientul la fel poate să ceară o explicare mai amănunțită a punctului său de vedere sau poate să ceară o explicație suplimentară.

Argumentarea are două aspecte distinctive care din punct de vedere al idealului de raționalitate ar trebui să interfereze pînă la coincidența completă. Semnificația primului aspect constă în faptul că ea este o formă de întemeiere rațională, un ansamblu de enunțuri grupate în două categorii: unele sunt temeuri, altele teza argumentării. Totodată, argumentarea este o formă de exteriorizare discursivă, un ansamblu de semne legate între ele, care sunt puse să exprime pentru celălalt natura legăturii raționale care le unește. Distincția aceasta se menține chiar și în

ordinea temporalității: întemeierea rațională a tezei precedă exteriorizarea discursivă [6, 402].

Procesul întemeierii raționale ține de interioritatea și esențialitatea manifestării individului pe dimensiunea intelectualității. Argumentarea este un mijloc important de comunicare verbală prin care individul fundamentează și sistematizează ideile pentru sine. Totodată, destinația principală a argumentării este deschiderea intențională către alteritate. Recipientului argumentarea îi apare ca un ansamblu de semne legate între ele, a căror descifrare îl duce în cele din urmă la dezvăluirea întemeierii raționale de gânduri. Sub acest aspect discursul argumentativ reprezintă exterioritatea manifestării individuale pe linia intelectualității. Întîi percepem forma semnic-discursivă a argumentării și apoi descoperim întemeierea rațională a ei [7].

Întrebarea cardinală ce apare în cadrul logicii, limbajului poate fi formulată în felul următor: forma de exteriorizare discursivă a argumentării exprimă cu fidelitate întemeierea rațională a ei? De răspunsul la această întrebare depinde funcția practic-operatională a demersului argumentativ. „Dacă am putea determina ca forma de exteriorizare discursivă este expresia fidelă a formei de întemeiere rațională, atunci am avea în demersul argumentativ una dintre cele mai eficiente și productive căi prin care am putea forța în mod rațional... individul fie să acționeze într-un anumit mod, fie să nu acționeze într-un anumit fel.... Dacă însă nu avem prea multe temeuri pentru a afirma că forma de exterioritate discursivă a argumentării este expresia fidelă a întemeierii raționale, atunci argumentarea se poate transforma într-un instrument al erorii în cunoaștere al pervertirii auditoriului, al manipulării în general. Ea ia de cel mai multe ori în aceste situații forma sofisticii” [8].

Cît de adecvat exprimă limbajul pe care îl utilizăm, operațiile gândirii? În ce măsură este respectată adecvarea și dacă ea este? Opiniile în soluționarea acestui raport acestei adecvări sunt diferite uneori chiar diametral opuse. Una din opiniile recente, cea a lui Husserl care pune sub semnul întrebării adecvarea limbajului ce cea a gândirii constă în următoarele. Studiind raportul dintre noțiunea „realitatea simbolică” și noțiunea concept „reprezentări improprie” el subliniază „orice conținut care nu ne este dat prin ceea ce este el, ci numai indirect, prin intermediul unui anumit semn este unul imaginat impropriu. Apoi este clar că în nici

un fel conceptul de semn și cel de reprezentare improprie nu coincid” [9, 20-30]. Însă pentru majoritatea gânditorilor limbajul exprimă adecvat operațiile gândirii. De aceea noi ne încredem în el atunci când judecăm natura întemeierii ideilor noastre pe care le punem în comun cu celălalt.

Extinderea formulărilor are loc cu ajutorul actelor de vorbire explicative. În acord cu regula argumentatorul este obligat să explice termenii, cuvintele dacă este necesar, iar recipientul la rândul său este obligat să ceară de la argumentator interpretarea corespunzătoare. Refuzînd să facă acest lucru argumentatorul nu respectă unul din principiile de bază ale unei comunicări verbale eficiente.

Uneori situația este de așa natură că nu avem posibilitate să ne adresăm nemijlocit argumentatorului pentru anumite precizări. În acest caz singur argumentatorul decide dacă este necesară o clarificare suplimentară la cele expuse sau nu. Dacă se îndoiește atunci probabil cel mai acceptat lucru ar fi să se conducă de următorul principiu: „O interpretare suplimentară poate să nu fie necesară, dar dacă și va avea loc nu va încurca”.

Generalizînd cele expuse putem conchide că aceasta este una din strategiile fundamentale ale exprimării optime a gândurilor, a exteriorizării lor și este maniera cea mai profitabilă de a ne apropia de interioritatea demersului argumentativ.

Referințe bibliografice:

1. Karl Popper *Lecția acestui secol*, București 1998
2. Frans van Eemeren, Rob Grootendorst *La nouvelle dialectique*, Paris 1996
3. Frans van Eemeren, Rob Grootendorst *Les sophisms dans une perspective pragmatique-dialectique//L'argumentation*, Mardaga, Liege 1991
4. Франс ван Еемерен, Роб Гроотендорст *Аргументация, коммуникация и ошибки*. Санкт-Петербург, 1992
5. Le Petit Larousse, Paris, 1995
6. Constantin Sălăvăștru *Teoria și practica argumentării*, Iași 2003
7. Ibidem
8. Ibidem
9. E. Husserl *Scieri filosofice alese*, București, 1993